

Срђан Славнић
Београд, Народна библиотека Србије

УДК 025.3/4

КЛАСИФИКАЦИЈА ЕЛЕКТРОНСКИХ ИЗВОРА

Увод

“Једна слика вреди као 10 000 речи”

Стара пословица чија тачност, чини се, никада није била под сумњом, сада у времену електронских медија има нове импликације и екстензије. Без улажења у дискусију да ли једна видео секвенца вреди као 10 000 слика, поглед на широк избор разноврсних нових технологија чини дефинисање извора информација, у формалном смислу, битним за информацију о извору.

Рад представља предлог класификације електронских извора и малу помоћ у разлучивању сада врло измешаних категорија. Ова врста публикација, иако већ дуго заступљена и на нашим просторима, сада почиње да улази у уобичајне токове каталогизације и класификације. Електронски извори, углавном CD-ови, већ дуже време су доступни корисницима, али сада постају довољно чести у обради СР-а, са вероватним прогресивним повећањем броја у наредном периоду.

Обједињавање различитих каталога у јединствену базу података, до чега је дошло у Народној библиотеци Србије у претходном периоду, унело је нове погледе на узајмне утицаје каталогизације

и класификације. Обједињени у јединствен запис каталогизација и класификација библиотечке грађе дају заједнички резултат (запис), али и даље остају производ различитих обрада, са својим различитим правилима која се само делимично преклапају.

Каталогизација електронских публикација (библиографска обрада) је дефинисана ISBD(ER)¹⁾ стандардом, али се често дешава да због немогућности да се поставе чврсти стандарди за садржинску обраду библиотекари користе поједине одредбе ISBD(ER) стандарда за садржинску обраду. Због тога је и у самом ISBD(ER)-у изричито напоменуто да предметна и стручна обрада нису део тог стандарда²⁾.

Стручна класификација (УДК) је у том домену најбоље документована и даје веома детаљну поделу у помоћним таблицама, у делу *Општи помоћни знаци и помоћни бројеви* (AUXILIARY TABLES. SECTION I: COMMON AUXILIARY SIGNS AND SUBDIVISIONS), која ће бити дата са предлозима измена прилагођеним нашим потребама. Њу ћемо искористити и за основу предлога формалних одредница у предметном каталогу.

Предметна класификација је дефинисана правилима и тезаурусима за поједине области. Ту се јављају два проблема: први - тезауруси код нас постоје за само мали број области, и други - и када су дати, практично се не ажурирају. Један део тих проблема требало би у будућности да се реши увођењем нормативних датотека у систем COBISS-а, али и за њих морају постојати добра решења.

Највећи проблем у класификовању електронских извора представља мешање садржаја, и тај део биће разјашњен у поглављу Генерална подела. Други велики проблем у усаглашавању записа у бази је тај да нас различита типологија библиотечке грађе у јединственој бази (која се ради по различитим стандардима и правилима), суочава са различитим тумачењем термина и израза.

Док су каталози били физички раздвојени (лисни каталози), термини у оквиру једног каталога могли су да буду једнозначни, али спајањем каталога неки постају вишезначни, што није у складу са основним принципима каталогизације и класификације.

1. Генерална подела

Термин електронски извори и други стручни термини употребљени у тексту ће се користити према дефиницији ISBD(ER)-

а и биће дефинисани само тамо где постоји разлика у схватању датих термина. Друга важна напомена је да ће се поделе односити само на садржински део, без обзира на то да ли је електронски извор локални или даљински, као и на врсту носилаца.

Први појам који долази у жижу је појам мултимедија. У обради посебних фондова мултимедији означавају идентичан садржај који се појављује на физички различитим носиоцима (књиге, CD-ови, аудио касете...) али у овом раду, пошто се односи на садржај а не физичке носиоце, прихватићемо дефиницију дату у Microsoft-овом Рачунарском речнику:

“multimedia – multimedija...

Kombinacija zvuka, grafike, animacije i videa. Multimedija u računarstvu predstavlja skup hipermedije, koja kombinuje već pomenute elemente sa hipertekstom”³⁾ и у даљем контексту биће тако третиран. Наравно, како би се избегли неспоразуми код предлога формалних пододредница биће понуђени изрази који нису коришћени са другим значењима у COBISS-у.

Највећи проблем у дефинисању формалне поделе електронских извора представља практично непостојање чистих типова. У таквим случајевима пресудна је улога каталогизатора и класификатора, уз неизбежну субјективну процену доминантног садржаја. Ипак, могу се извући неке генералне смернице:

- ваља проценити доминантни облик садржаја, тј. који је главни носилац информације, а који је пратећи;
- треба игнорисати честе пратеће програме који служе олакшавању рада (нпр. програме за стартовање CD-а, инсталације Adobe Reader-а, Internet Explorer-а и сл.);
- не треба обраћати пажњу на ауторске сугестије дате у наслову или предговору типа: дигитални, електронски, интерактивни... (чак и текст урађен у ворду са пар хиперлинкова је интер-активни, јер можете текст читати редоследом који вама одговара);
- с обзиром да електронски текстови заузимају релативно мали простор на данашњим физичким медијумима (CD као најчешћи), чест је случај да се неискоришћени простор испуњава музичком подлогом. Ту врсту музичке подлоге која није тематски везана за садржај треба занемарити у предметној и стручној обради. Наравно, ово не важи за пратеће музичке садржаје у функцији документовања неке теме (нпр. црквену музику уз тему о верским обредима, етно музику уз тему неког етнографског описа и сл.).

1.1. Текстуални документи

Најближи, по свом облику, штампаним монографијама су различити типови текстова у електронском облику. У УДК класификацији је таксативно набројано десетак примера типова фајлова (и њима одговарајућих програма), а овде ћемо поменути само најчешће употребљаване: .doc – Word-ов документ, .pdf – Adobe Reader-ов документ, .html – Web странице (без обзира да ли су у локалном или даљинском приступу). Код ових типова документа веома је чест случај да текст прати обиље других пратећих садржаја. Сlike су практично незаобилазне, а нису ретке ни музичка подлога или понека анимација. Програми за обраду текста, као и сав остали софтвер у рачунарској индустрији, веома брзо напредују - и уметање других садржаја је олакшано до баналности. То наравно смањује разлике до “комплетне мултимедије”, али могу се издвојити неке битне карактеристике. Основно је да текстуални садржај доминира. Друга битна карактеристика је да је садржај линеарно приређен (без обзира на могућност прескакања на жељени део код скоро свих нових програма), и то углавном у облику нумерисаних страница са изражено олакшаном могућношћу штампања.

Потребно је посебно обратити пажњу на html документе, јер се они често користе за основу мултимедијалних садржаја као покретачка маска. Ту је најбитније обратити пажњу на тзв. секундарне карактеристике, односно на линеарност текста и доминантне облике садржаја.

1.2. Дигиталне фотографије

Дигиталне фотографије су сада практично неизоставни део сваког електронског извора, и број облика у којима се налазе је веома велики. Врста облика зависи од тога од чега су начињене, да ли је предност дата квалитету или броју, да ли је прилагођена за крајње приказивање на неком од екранских приказа или за штампање. Иако су у УДК таблицама дати примери за најчешће типове, овде ћемо обратити пажњу на друге карактеристике. Да би неки електронски извор ставили у категорију дигиталних фотографија, он мора бити пандан штампаним албумима, што значи да је доминантан садржај саме фотографије, а текст се налази само у функцији увода

и најосновнијих података о фотографији. Уз ову врсту електронских извора често су дате и пратеће инсталације, сервер или фривер програма за преглед слика типа ACD See и сл. Те програме, и често уводни екран у облику .html фајла, треба занемарити ако се испоштују претходни критеријуми.

1.3. Аудио - електронски извори

Електронске изворе са музичким садржајем, иако су веома чести, доста је лако разврстати. Разлог за то је што се за репродукцију музичких садржаја користе осим рачунара и друге врсте хардвера (HIFI уређаји, дискмени, mp3-плејери...), па је из тог разлога најчешће сваки други садржај склоњен како не би збуњивао различите типове хардвера. То значи да ће музички CD-ови бити рађени по критеријуму посебних фондова (музикалије) и јасно раздвојени од других извора у којима се могу наћи (мултимедији и, ретко, као музичка подлога за неке текстуалне документе).

1.4. Аудио-визуелни електронски извори (филмови, анимације)

Аудио-визуелни електронски извори су у сличној ситуацији као и аудио. Самостални, без мешања са другим садржајима, прилагођени су за другу врсту хардвера и јасно се разликују од мултимедије по крајње редуцираним осталим садржајима (већ објашњеним у Генералним смерницама). У случају да се мешају са другим садржајима биће сврстани у мултимедије.

1.5. Мултимедији, апликативни програми

Мултимедија је по напред наведеној дефиницији комбинација различитих елемената повезаних са хипертекстом. Најбитнија карактеристика мултимедије је нелинеарност (често у жаргону описивана као интерактивност) уз, наравно, обавезно присуство аудио или аудио-визуелних елемената. Као што смо рекли у делу који описује текстуалне документе, разлике се све више смањују и све је теже повући границу између “комплетне мултимедије” и “богатог текста”. Један од критеријума који може померити тежиште од текста ка мултимедији је начин кретања кроз садржај. У мултимедијалним

садржајима је доминантан начин кретања кроз линкове (везе) и меније, док кроз текстуалне документе то је листање страна (екрана). Мултимедијални садржаји често долазе са помоћним апликативним програмима, и често (али не и обавезно) захтевају од корисника да прође кроз процес инсталације апликативних програма који омогућују или олакшавају коришћење мултимедијалних садржаја.

За сада се апликативни програми не каталогизирају и класификују засебно већ само у оквиру мултимедијалних или пратећих садржаја.

2. Предлог УДК бројева

У УДК класификацији⁴⁾, то јест у помоћним таблицама, у делу општи помоћни знаци и помоћни бројеви, експлицитно су наведени бројеви за бројне врсте електронских извора. Са обзиром да поступак УДК класификације допушта да се ниво детаљности одређује према потребама библиотеке која врши класификацију, било би препоручљиво да се по претходном генералном шаблону обједине поједини бројеви.

Додатни разлог за обједињавање појединих бројева у један, који ће се користити за групу, је и то да се у пракси већина не појављује самостално.

2.1. *Текстуални документи – обједињени под помоћним специјалним бројем (0.034.2)*

<06C>(0.034.2A/Z)Primarily textual digital documents

<06C>(0.034.2ASP)Active Server Page (Microsoft)

<06C>(0.034.2DOC)Word document

<06C>(0.034.2HTML)Hypertext Markup Language

<06C>(0.034.2OEB)Open E-book

<06C>(0.034.2PDF)Portable Document Format (Adobe Acrobat)

<06C>(0.034.2PS)Post Script

<06C>(0.034.2RTF)Rich text format

<06C>(0.034.2SGML)Standard Generalized Markup Language

<06C>(0.034.2TXT)ASCII text

<06C>(0.034.2XML)Extensible Markup Language

<06C>(0.034.2:084.122PPT)Power Point documents – Power Point

документи по начину како је комбинован број сугеришу да га треба ставити у аудио-визуелне електронске изворе, али по генералним критеријумима који су наведени у претходном поглављу препорука би била да се користи број за текстуалне документе. То није у потпуном нескладу јер при томе ми користимо основни број који је и дат (**0.034.2:084.122PPT**)

Пример⁵⁾:

TI=Daljinska detekcija [Elektronski izvor]

ID=94327820

AU=Pavlović, Radmila AU=Čupković, Tomas AU=Marković, Miroslav
PY=2001 1 računarski optički disk

TN=Daljinska detekcija

DC=550.814(075.8)(0.034.2) ; 528.8(075.8)(0.034.2)

Signatura ICDR\n153 ; ICDR\n153\dm

2.2. Дигиталне фотографије – обједињене под помоћним специјалним бројем (0.034.2:084.12**)**

<06C>(0.034.2:084.12A/Z)Digital still photographs (images)

<06C>(0.034.2:084.12BMP)Bitmap image

<06C>(0.034.2:084.12GIF)Graphic Interchange Format GIF (only 256 colours)

<06C>(0.034.2:084.12JPEG)Joint Photographic Expert Group NOTE:
Alternatively, use (0.034.2:084.12JPG)

<06C>(0.034.2:084.12TIFF)TIFF Tag Image File Format

<06C>(0.034.2:084.12PNG)PNG Portable Network Graphics

<06C>(0.034.2:084.12PSD)Photoshop Document (Adobe Photoshop)

Пример:

TI=Mala šetnja centrom Beograda [multimedija] : [fotografije fasada i ulica grada] = Walking Through the Center of Belgrade

ID=102741260

AU=Radović, Zoran AU=Maričić, Nebojša AU=Goloskoković, Ivan
AU=Radović, Maja

PY = 2002 1 elektronski optički disk (CD-ROM)

GN= Beograd - Digitalne fotografije

DC= 908(497.11 Beograd)(0.034.2:084.12)

Напомена. У наслову мултимедија сугерише да је сврстамо у мултимедије, али већ из поднаслова се види да је место овог CD-а у групи дигиталних фотографија. Наравно, принцип *de visu* (са књигом у руци, сада CD-ом у РС-у) је незаобилазан.

2.3. Аудио електронски извори – обједињени под помоћним специјалним бројем (0.034.2:086.7)

<06C>(0.034.2:086.7A/Z)Digital audio documents
<06C>(0.034.2:086.7MP3)MPEG-1 Audio Layer-3
<06C>(0.034.2:086.7AU)Audio (format for sound files on UNIX)
<06C>(0.034.2:086.7WAV)Windows sound file
<06C>(0.034.2:086.7RA)Real Audio

Напомена. Аудио и аудио-визуелни електронски извори до сада нису класификовани на овај начин, па нема адекватних примера.

2.4. Аудио-визуелни електронски извори (филмови, анимације) – обједињени под помоћним специјалним бројем (0.034.2:084.122)

<06C>(0.034.2:084.122A/Z)Digital audiovisual documents. Software animation files
<06C>(0.034.2:084.122FLA)Flash (online animation package using vector graphics)
<06C>(0.034.2:084.122SCR)Windows screen saver
<06C>(0.034.2:084.122A/Z)Digital audio-visual documents
<06C>(0.034.2:084.122MPEG)Moving Pictures Expert Group
<06C>(0.034.2:084.122AVI)Audio-Visual Interface
<06C>(0.034.2:084.122QT)Apple Quick Time

Напомена. Из ове групе је пребачен <06C>(0.034.2:084.122PPT)Power Point documents - у групу дигиталних фотографија, где је и дато образложење.

2.5. Мултимедији, апликативни програми – обједињени под помоћним специјалним бројем (0.034.4)

<01>(0.034.4)
<02>Magnetic and optical media

<03>Magnetic tape. Magnetic disc. CD-ROM (compact disc read-only memory)

Пример:

TI=YU Water polo [Elektronski izvor]

ID=105126156

AU=Grujić, Milan AU=Stevanović, Dejan AU=Novarlić, Sanja

AU=Lazić, Dragica

AU=Radošević, Snežana AU=Baucal, Snežana AU=Stojić, Vladeta

AU=Stijović, Vladimir

AU=Lesić, Vanja

PY=2003 1 elektronski optički disk (CD-ROM)

TN=Vaterpolo - Jugoslavija - Multimediji

DC=797.253(497.1)(0.034.4)

Напомена. Број који је дат у УДК таблицама односи се у ствари на физички медијум CD-ROM, али то је са једне стране противречно јер Универзална децимална класификација спада у садржинску обраду а не формалну (то јест врста медијума се наводи у другим пољима MARC и COMARC формата), а са друге стране тај број нам омогућава да разне врсте садржаја објединимо на једном месту и одвојимо од осталих.

Можда је добро на овом месту истаћи разлику између УДК броја 004.032.6 - мултимедија у групи 004 и (0.034.4). Први 004.032.6 се користи за приказивање мултимедије као садржаја неког извора електронског или штампаног, а помоћни број (0.034.4) се односи на мултимедијални приказ било ког садржаја.

3. Предлог формалних пододредница

У предметној каталогизацији одреднице и пододреднице требало би да су дефинисане тезаурусима, али с обзиром да, како је у уводу поменуто, тренутно постоји мали број тезауруса, а рефералне датотеке су тек у плану, једини ослонац нам је претрага базе у потрази за примерима. Нажалост, стање узајамне и већине локалних база је да се формалне пододреднице раде различито. У том смислу и овде дати предлози су усамљени примери и неопходно је у што ширем кругу усагласити мишљења и доћи до консензуса.

3.1. *Текстуални документи*

За текстуалне документе не даје се формална пододредница, само се назначава у УДК броју.

3.2. *Дигиталне фотографије*

Препоручује се формална пододредница **Дигиталне фотографије**, нажалост једини пример је већ дат уз исту УДК групу.

3.3. *Аудио електронски извори*

Користи се формална пододредница *Компакт дискови* која означава физички медиј који се најчешће користи, и као такав не дефинише да ли се ради о аудио или неком другом извору. Због тога бих предложио формалну пододредницу **Дигитални звучни записи**.

3.4. *Аудио-визуелни електронски извори (филмови, анимације)*

За сада та врста материјала није обрађивана, а оног тренутка када се буде појавила предложем да се не даје формална пододредница, али да се обрати већа пажња на физички медијум у библиографској обради, јер он у ствари одређује хардвер који га може користити. За сада је у оптицају више различитих врста DVD-ова и CD-ова који раде са различитим хардвером.

3.5. *Мултимедији, апликативни програми*

Критеријуми за ову категорију дати су у генералној подели и препоручује се формална пододредница **Мултимедији**.

Пример:

TI=**Ona i On [multimediji] : sexualnost nekad - danas - sutra : seksološki leksikon** ID=101712908
AU=Perišić, Živko AU=Plešinac Karapandžić, Vesna
PY =2002 1 elektronski optički disk (CD-ROM)
TN=Seksologija - Multimediji
DC=613.88(0.034.4)

Напомена. Иако се ретко даје више формалних пододредница овде је то могуће, и у том случају је пододредница Мултимедији последња у низу:

Пример:

TI=**Dragan Lukić [Elektronski izvor]** ID=112874252
AU=Matijević, Milica AU=Marković, Mirko S. AU=Jevđić, Branko
AU=Meljnikov,
Sašenjka AU=Stanković, Branimir
PY=2004 1 elektronski optički disk (CD-ROM)
PN=Lukić, Dragan (1928-) - Zbornici - Multimediji
DC=821.163.41-93-1(0.034.4); 821.163.41-93-32(0.034.4) ;
821.163.41.09 Lukić D.(082)(0.034.4)

Предлози УДК бројева и формалних пододредница нису универзално прихваћени, и на координационим телима узајамне каталогизације је да их прихвате, одбију или измене. Зато је тежиште на генералним принципима који могу олакшати рад и фокусирати проблеме које даље треба разрешавати.

Литература

1. ISBD(ER): International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources, <http://www.ifla.org/VII/sl3/pubs/isbd.htm> (27.07.2004)
2. **MICROSOFT Računarski rečnik** / prevod 5. izd. [Danica Kovačević , Dejan Živković]. - Beograd : CET, 2003
3. **UNIVERZALNA decimalna klasifikacija**⁶ : izmene i dopune / [odgovorni urednik Svetlana Simonović -Mandić; prevodioci Jasmina Anđelković ... et al.]. 1. izd. - Beograd : YUBIN, 2003

Напомене

- 1) ISBD(ER): International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources – Међународни стандардни библиографски опис електронских извора.
- 2) Види ISBD(ER) 0.1.3 трећи пасус.
- 3) **MICROSOFT Računarski rečnik** / prevod 5. izd. [Danica Kovačević , Dejan Živković]. - Beograd : CET, 2003, стр. 490
- 4) За наводе је коришћен Master Reference Fille UDC таблица.
- 5) Примери су дати из COBSS-а, у формату који максимално олакшава претрагу, а пуне записе је могуће пронаћи једнозначно преко датог ID броја.
- 6) У раду су коришћени изводи из оригиналног Master Reference Fille-а, али пошто је читаоцима углавном доступан само превод овде је он наведен.

Резиме

У раду се даје предлог класификације електронских извора прилагођен предметној и стручној обради. Објашњени су критеријуми помоћу којих су дефинисане главне групе електронских извора:

- текстуални документи
- дигиталне фотографије
- аудио-електронски извори
- аудио-визуелни електронски извори
- мултимедији, апликативни програми.

Према дефинисаним критеријумима за дате генералне групе су предложене предметне пододреднице и општи помоћни бројеви који би били усклађени са COBISS-ом.

Срђан Славнић

Классификация электронных источников

Резюме

В этом труде дается предложение классификации электронных источников приспособлено предметно-отраслевой обработке. Объяснены критерии при помощи которых определены главные группы электронных источников:

- текстуальные документы
- цифровые фотографии
- аудио-электронные источники
- аудио-визуальные электронные источники
- мультимедиа, аппликативные программы

Согласно определенным критериям, для данных общих групп предложены подзаголовки предметных рубрик и общие вспомогательные числа, которые должны быть приспособлены к системе COBISS.

Srđan Slavnić

The Classification of the Electronic Resources

Summary

In the Paper is given a Proposal for the Classification of the Electronic Resources, adapted to the subject and expert processing. The explanation of Standards, used to determine the main groups of Electronic Resources, is given within the Paper:

- textual documents;
- digital photographs;
- audio-electronic resources;
- audiovisual electronic resources;
- multimedia, application programs.

According to the defined Standards, the Subject Subdivisions and common Auxiliary Numbers are proposed for these general given Groups, which would be optimized with the COBISS system.